

A KÜLVÁROSI ORVOS REGÉNYE. A külvárosi orvos L. F. Celine; regényének a címe pedig: „Utazás az éjszaka mélyére“. A regény remekmű, tul azon az üzleti ízű beharangozáson, ami a kiadóknak ma már szinte lelkiismeretbeli kötelessége és amely ténykedésükben őket a kommunikációkon kívül a kritikusok, hivatások dícsírmuszengedezők és egyéb bábaasszonyok fogadott hadserege kíséri. Külvárosi orvosnak lenni ma már csak annyiban polgári foglalkozás, mint mondjuk külvárosi éjjeliőrnek, vagy külvárosi uccaseprőnek, legjobb esetben külvárosi esaternatisztitónak. Speciális helyzete csak azt teszi részére lehetővé, hogy relative mélyről lássa a körülötte bomlaldozó életet és a saját maga élete is bizonyos mélységeket érheszen el. Celine külvárosi orvos, de egészen más értelmezésben mint ahogy tegyük fel Voltaire csehországi papirgyáros, G. B. Shaw biztosítási ügynök, vagy Gorkij pékinas volt. Remekműve magán viseli polgári foglalkozásának minden hatástalan jelét, akárcsak receptjei és diagnózisai, amelyeken keresztül inkább körtüneteket jelez, mint gyógyulási lehetőségeket, nemcsak polgári működésének e perifériájára, hanem még a perifériákon is túl, Afrikában, Amerikában és Európa szűkebb belterületeire is vonatkoztatva. E kül- és belterületek eseményeire, nagyon is aktuális eseményeire, intézményeire és eszméire, de mindig olyan tónusban, hogy szinte látja az ember maga előtt ezt a külvárosi orvost, akinél senki jobban e világon nem kívánja, hogy betege minél előbb pusztuljon bele átkos nyavalyáiba és kiszenvedjen.

2. A remekmű is árucikk. Társadalmunkra jellemző, hogy a remekművek iránti kereslet nem éri el a selejtes termékek iránti kereslet fokát. Ez korántsem a remekművekre vagy a selejtes termékekre jellemző, hogy ismételni legyen kénytelen, hanem korunkra és annak remekbékészült társadalmára. Remekműnek lenni továbbá korántsem jelenti azt, hogy tökéletesnek lenni. Ez a szó, hogy tökéletes különben is magával mitkezdeni nem tudó emberiségünk egyik legfelelőtlenebb és leghaszontalanabb értékjelzője, amit éppúgy alkalmazhatunk a Bata cipőre, amely 6 pengőért kapható, jól van sveifolva, a kirakatban fénylik, akár a tavaszi nap, de idő előtt szétronnyolódik, akár egy álom. A Bata cipő is tökéletes a maga nemében, akárcsak egy jólfejlett gyomorrák is tökéletes, vagy a szomszéd vízfejű fia is az a maga nemében. Ily értelemben véve tökéletes írás e regény, tökéletes kompozíciójával, kimeríthetetlen figuraraktárával, émelítően plasztikus Afrikájával, Amerikájával és Európájával, kültelkeivel és belterületeivel, a háborúval, lógósokkal, afrikai vad benszülöttheivel, csirkefogó ügynökeivel, szemforgató abbéjaival, moztlátogató hülyeivel, esőkönyös, nyakas és gonoszán zsugori kispolgaraival, e kispolgárokra vadászó gyilkos Robinsonnal és mindenképpől magával a szerzővel, aki Ferdinand Bardamu cinikus figurájában bukdaesol az eseményeken és a kétségbeejtő förtelmeken keresztül.

3. Mi történhetik azzal a világgal, amelynek egy belterületen fekvő kültelkén ilyen kétségbeejtő diagnózist állít fel egy orvos? Aki a szerelem kielégítő megtestesülését először egy kis amerikai prostituáltban találja meg, későbbben egy dusizomzatú eselédányban. Aki becsületesebbnek tartja faképnél hagyni kétségbeejtő betegeit, mint hazudozni nekik édes meséket a gyógyulásról és az élet visszatéréséről. Nyilvánvalóan csak ezen a világon van jövője ennek a világnak, ez a legprecízebb meghatározás. Ezen a világon, amely a kereslet és a kínálat megingathatatlan törvényei alapján kitermelte a vérbajt, a gyomorrákot, a nyomorékot, a hazudozót, a mazochistát és a szadistát, az egy kerékkel többel rendelkező bolondot éppúgy mint az egy

kerékkel kevesebbel rendelkező félhülyét. Végsőkéig menve az ős csirasejt megfertőzöttségéről lehet itt csak szó, amennyiben ezt a kézenfekvő magyarázatot elvetjük, úgy magunk mögött égetjük fel az utolsó hidat és szegény, épek, sajnos, már nem igen mondható agyunkat fosztjuk meg a tisztánlátás reményétől.

4. Celine kötete kissé vigasztalan és szelid lelkeket könnyen kétségekbe ejtő. Vigasztalansága kibírható, nem tulzolt, mondhatnám tiszta szívvel, hogy nem vigasztalanabb egy csalódott szerelemmel, nem sivárabb egy toloncháznál, nem kibírhatatlanabb egy házsártos anyósnál, amik viszont hogy kibírhatók, mi sem bizonyítja jobban mint hogy realitások, léteznek ezen a világon, sőt mi több, léteznek, sőt megvalósultak, a kereslet örök törvényei szerint, egyikünknek öröme, másikunknak melankolikus bánatára. A külvárosi orvos Celine lehangelő diagnózisa nyomán legboldogabbak azok, akik e terjedelmes recept tanulmányozása után azonnal hinni tudnak a beteg közeli elhalálzásában. A beteg sokkal betegebb ennél, sokkal betegebb semmint hogy jólnevelt egyénhez illően szépen meghalna, nem, sajnos, a beteg nem hal még meg, nyomorékká lesz halott helyett, és ez a legrettenetesebb. A világnak és emberiségünknek e perspektíváját Celine csak sejteti, kezével eltakarva szemét az események e sötét partján. Tudja hogy nem háládatos valami prófétának lenni. Prófétának és világmegváltónak. Amit e nyomorékul beteg világ kibír, legfeljebb egy diagnózis; és aki még ezt adja, annak is börtönben vagy örültekházában a jólmegérdemelt helye.

(Budapest)

Remenyik Zsigmond

EGY IFJUSÁG NÉMETORSZÁGBAN (Eine Jugend in Deutschland.*) Ernst Toller legújabb könyvének címe s ez az ifjúság a szerzőé, illetve E. T. életének harminc éve. Ez a harminc év a múlt század kilencvenes éveiben kezdődik Kelet Németországban, ahol a német nyelvterület a lengyelbe olvad, az ugyancsak németnyelvű apró zsidó szigeteken keresztül, nyelvek és „fajok“ egymásfelé torlódó, egymásba mosódó, egymásba bele-bele ütköző feszültségei közt. Ez a feszültség azonban enyhe s inkább csak előre, Toller további napjaira bír sullyal és távlatlall. Érzelmesen, színesen megfogott eseteket jegyez itt fel Toller. Első ifjúsága napjai így aktuálisakká válnak. Itt látni, hogy a kispolgári környezetű német zsidóság mennyire belenőtt a „gyökeres“ német világba. Toller ezekben az években szívja fel azt a németséget, amelynek buzgása a háború kitörésekor hadi önkéntesnek jelentkezeti. S ezt a németséget csak a front élményei lazítják fel. Finom rajz következik itt. „Lélek-rajz“, ahogy mondani szokták. A rajz arról, ahogy a háborús hazafi az ellentétébe, az aktív pacifistába, sőt az évek expresszionista-humanista-szocialistájába csap át. Ez a rajz azonban korántsem tul aláhuzott. Mélyebb háttér-rajz nem is kíséri. Az évek élesebb körvonalozása hiányzik. A változás határozottabb tartalmát alig explikálja. Ez a változás inkább magatartás még mint világnézet. Határozott tartalommal és állásfoglalással a következők teszik. S ahogy ez a tartalom és állásfoglalás határozottabb körvonalakat nyer, úgy marad el a könyv lírai kísérete s váltja fel a szénválen beszámolás, amelynek a hangja egyre keményebb. A lírai varázs elhalaványulásával együtt halaványulnak el az egyéni lét és élmény esetlegességei, s bontakozik ki az ifjú Toller életéből az egész német haladó ifjúság élete. Az egyén története az idő történe-

* Querido Verlag, Amsterdam, 1933.